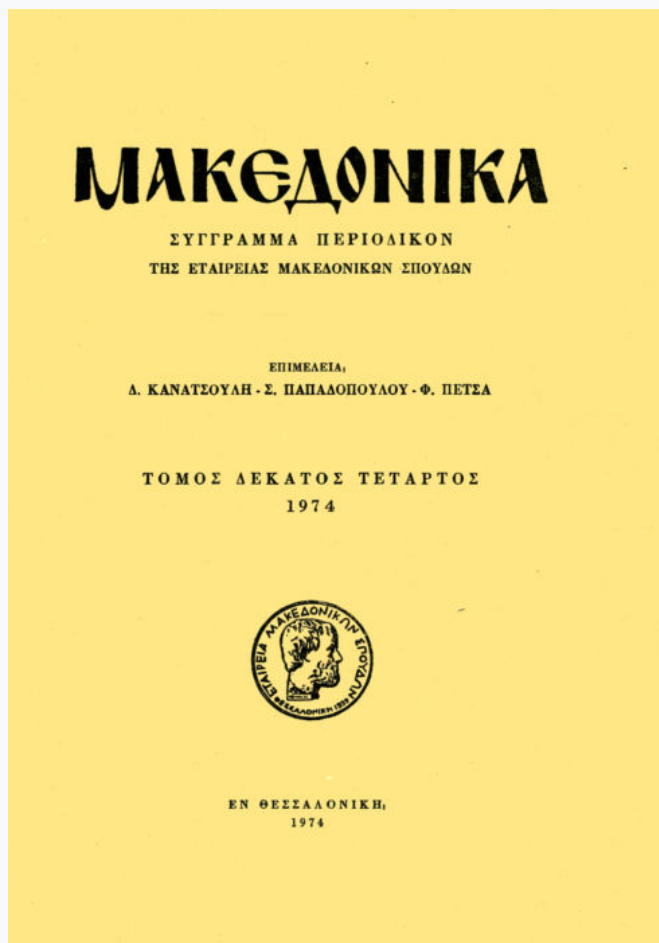

Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Κωνσταντίνου Ε. Σιαμπανοπούλου, Αιανή
(ιστορία, τοπογραφία, αρχαιολογία)

Δ. Κανατσούλης

doi: [10.12681/makedonika.599](https://doi.org/10.12681/makedonika.599)

Copyright © 2015, Δ. Κανατσούλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κανατσούλης Δ. (1974). Κωνσταντίνου Ε. Σιαμπανοπούλου, Αιανή (ιστορία, τοπογραφία, αρχαιολογία). *Μακεδονικά*, 14(1), 441–443. <https://doi.org/10.12681/makedonika.599>

δτι ἡ ἑλληνικὴ δὲν ἤλθεν ἐτοιμὴ ἀπ' ἐξω, σάν ἕνας κλάδος ἀπὸ ἐνιαῖο κορμὸ Ἰνδοευρωπαϊκό, ἀλλὰ διαμορφώθηκε στὴν ἴδια τὴν 'Ελλάδα'.

Ὁ ἴδιος Ιβαν Ρυδὶς στὴν ἀνακοίνωσή του, ποὺ ἀκολουθεῖ (σ. 259 κ.έ.) σημειώνει κοινὰ στοιχεῖα στῇ θρησκείᾳ καὶ τοὺς μύθους τῶν 'Ελλήνων, τῶν «Ἰλλυριῶν», τῶν Μακεδόνων, τῶν Ρωμαίων κ.ο.κ. Σωστὰ τὰ λέει γιὰ τοὺς Μακεδόνες, πρέπει ὁμως ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐννοῇ Ἠπειρώτες συχνὰ ἐκεῖ ποὺ διαβάζει «Ἰλλυριοὺς». Γιατὶ ὁ Κάδμος καὶ ἡ Ἀρμονία, οἱ Ἑγγεῆνες κ.ά. εἶναι ἑλληνοηπειρώτικα μᾶλλον παρὰ ἰλλυρικά θέματα. Ὁ γερμανικὸς «πανῖλλυρισμός», φαίνεται, δὲν ξεριζώνεται εὐκόλῃ, μολοντὶ λίγο πιὸ πάνω ὁ ἴδιος ὁ Ρυδὶς τὸν ὀνόμασε «the long-since abandoned 'illyrian theory'» (σ. 255).

Ὁ ἀνασκαφεὺς τοῦ νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ τῶν Σιταγρῶν τῆς Δράμας Colin Renfrew πρωτοτυπεῖ μὲ τὴν ἀνακοίνωσή του (σ. 263 κ.έ.) ἀνεβάζοντας κατὰ χιλιετηρίδες τὸ πιθανὸ πέρασμα τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς γλώσσας στὴν 'Ελλάδα καὶ στὴν Εὐρώπη, κατὰ τὸ σχῆμα ποὺ ἀποτύπωσε ὁ J. G. D. Clark γιὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῶν παραγωγῶν τῆς τροφῆς (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κυνηγοὺς καὶ συλλέκτες τῆς τροφῆς) ἀπὸ τὴν 7η χιλιετηρίδα καὶ ἐξῆς (εἰκ. 5). Πιθανολογεῖ δηλαδὴ ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς πρῶτους γεωργοκτηνοτρόφους ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ τὰ «Ἰνδοευρωπαϊκά». Ὅχι λοιπὸν ἀπὸ Βορρᾶ, ἀλλὰ «ex oriente» θέλει τοὺς Ἕλληνες, ὅπως καὶ ὁ D. French.

Συνοψίζοντας τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Συμποσίου ὁ R. A. Crossland συγκεντρώνει τὰ σημεῖα συμφωνίας καὶ προδιαγράφει τὸ μέλλον (σ. 343 κ.έ.).

Περισσότεροι συμφώνησαν στὴν ἰδέα ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα διαμορφώθηκε στὶς διαλέκτους τῶν ἱστορικῶν χρόνων μέσα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ μᾶλλον ἀργά, μετὰ τὸ 2.000 π.Χ., ἂν ὄχι πολὺ ἀργότερα.

Ἀνάλογη πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος τῆς προελεύσεως τῶν Ἑλλήνων θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀνασκαφικὴ δραστηριότητα στοὺς προϊστορικοὺς συνοικισμοὺς τῆς Βορείου Ἑλλάδος.

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

Κωνσταντίνου Ε. Σιαμπανοπούλου, Αἰανὴ (ἱστορία, τοπογραφία, ἀρχαιολογία), Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 488.

Εἶναι πολὺ ἀξιέπαινος ἡ προσπάθεια μερικῶν λειτουργῶν τῆς Στοιχειώδους Ἑκπαίδευσως, οἱ ὅποιοι παρὰ τὸ ἐπίπονον καὶ πολυσχιδὲς ἔργον τῶν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου ἐπιδίδονται μὲ ζῆλον καὶ ἀγάπην εἰς ἱστορικές καὶ ἀρχαιολογικές μελέτας τοῦ τόπου, ἐνθα ὑπηρετοῦν, συμβάλλοντες οὕτω καὶ διευκολύνοντες τοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητὰς καὶ προσφέροντες συνάμα ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν τόπον. Μία τοιαύτη μελέτη εἶναι καὶ τὸ προσφάτως δημοσιευθὲν βιβλίον τοῦ κ. Κ. Σιαμπανοπούλου «Αἰανή». Ὁ κ. Σιαμπανοπούλος ὑπηρέτησεν ὡς δημοδιδάσκαλος εἰς τὸ χωρίον Αἰανὴ (Κάλλιαν), τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς του, ἐπὶ 16 συναπτά ἔτη. Κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μαθητῶν του καὶ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου συνεκέντρωσεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους τῆς Αἰανῆς, ὅτι ἀρχαιολογικὸν ἦτο κατεσπαρμένον ἐκεῖ καὶ ἐδημιούργησε μίαν συλλογὴν ἀρχαίων ἀντικειμένων, ἡ ὁποία σὺν τῇ χρόνῳ, πλουτιζομένη μὲ νέα εὐρήματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, ἀπετέλεσε τὸ Ἀρχαιολογικὸν καὶ Λαογραφικὸν Μουσεῖον τῆς Αἰανῆς. Μὲ βάσιν τὰ εὐρήματα ταῦτα καὶ ὅλα ὅσα κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος

1. Τὸ ἔχει πῇ ἦδη ὁ J. Chadwick, The Prehistory of the Greek Language, CAH (ἐκδοσὴ ἀναθεωρημένη) II, κεφ. XXIX, τεῦχος 15, ἰδὲ κατωτ., ἀνακοίνωσιν τοῦ C. Renfrew, σ. 274.

αἰῶνος εἶχον ἔλθει εἰς φῶς καὶ ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν παλαιότερων ἀρχαιολόγων καὶ ἐρευνητῶν προέβη εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς Αἰανῆς, μιᾶς ἐλμιωτικῆς πόλεως, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Ὁ σ. μὲ μίαν συστηματικὴν καὶ μεθοδικὴν κατὰ τάξιν τοῦ πλουσίου ἀρχαιολογικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὕλικου καὶ μὲ πνεῦμα κριτικὸν κατατρέπει εἰς ἱκανοποιητικὰ καὶ ὀρθὰ συμπεράσματα, ἀνασκευάζων ἐνίοτε παλαιότερας ἀπόψεις.

Ἐτοί εἰς τὸ ἐπίμαχον ζήτημα, ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Αἰανή, μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἐνα εὐρήματα κατέστησεν ἀναμφισβήτητον τὴν παλαιότεραν ἄποψιν τῶν ἐρευνητῶν (Kiepert, Heuzey, Δήμισσα κ.ά.) ὅτι αὕτη πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸ χωρίον Κάλλιανη (νῦν Αἰανή), ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Κεραμοπούλλου¹, ὅστις πιστεύει ὅτι ἡ Αἰανή κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἦτο, ὅπου σήμερον ἰὸ Παλαιόκαστρον τῆς Καισαρείας, ἀργότερον δέ, ἴσως ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, μέγα ἢ μικρόν μέρος τῶν κατοίκων της μαζί μὲ τὸ ὄνομα μετεκινήθη εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Αἰανήν (Κάλλιανην). Αἱ δύο ἐπιγραφαί, αἵτινες εὐρέθησαν εἰς τὴν Κάλλιανην τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἀναγράφεται τὸ ὄνομα Αἰανή καὶ τὰ πολυάριθμα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ποῦ ἤλθον εἰς φῶς αὕτη καὶ τὴν περιοχὴν της μετέπειτα οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφήνουν, ποῦ πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἡ ἀρχαία Αἰανή. Ταῦτα, νομίζω, εἶναι ἄρκετὰ καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Κάλλιανη, εἰς τὸ ὅποιον ὁ σ. καὶ ἄλλοι διαβλέπουν ὅτι κρύπτεται τὸ ὄνομα τῆς Αἰανῆς (Καλή-Αἰανή ἢ Κάλμιον-Αἰανή), δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἐνδείξεις περὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Αἰανῆς, τοσοῦτ' ἥσσον καθ' ὅσον τὴν ὀνομασίαν Κάλλιανη ἢ Καλιάνη ἢ Καλλιάνοι συναντῶμεν καὶ ἄλλοι, ὡς εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Ἄλωρος τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας, εἰς χωρίον τῆς Ἀργολιδοκορινθίας, εἰς χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας κ.ά.

Ὅμοίως ἐπιτυχὴς καὶ λιαν ἱκανοποιητικὴ εἶναι ἡ προσπάθειά του νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Καὶ διὰ μὲν τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν μέχρι τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων τὰ πολυάριθμα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ μνημεῖα μαρτυροῦν περὶ τὴν συνεχῆ βίον τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς. Οἱ βυζαντινοὶ ὁμῶς χρόνοι εἶναι πολὺ σκοτεινοὶ διὰ τὴν πόλιν, ὥστε νὰ εἰπωμέν τι μετ' ἀσφαλείας. Τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ σ. ἀνομολογεῖ. Ὅτι ὁμῶς ἡ πόλις διετηρήθη μαζί μὲ τὸ ὄνομα Αἰανή μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος, ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ λεξικὸν Σοῦδα (=Σουΐδας), τοῦτο μὲ μεγάλην ἐπιφύλαξιν πρέπει νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, διότι τὸ λεξικὸν συνήθως τὰ λήμματα λαμβάνει αὐτοῦσια ἀπὸ παλαιότερας πηγᾶς, ἐδῶ ἀπὸ τὸν Στέφανον Βυζάντιον (6ος αἰὼν μ.Χ.), καὶ ἄρα ἀναφέρεται ὅχι πάντοτε εἰς καταστάσεις τῆς ἐποχῆς του. Τὸ μόνον ἀσφαλὲς τεκμήριον εἶναι ναοὶ τινες, ὅπως τῆς Ἁγίας Παναγίας καὶ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, οἱ ὅποιοι ἀνάγονται μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος καὶ μαρτυροῦν τὴν συνέχισιν τῆς ζωῆς τῆς πόλεως ὅχι ὁμῶς καὶ τοῦ ὀνόματος. Μὲ βεβαιότητα λοιπόν, ἠμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ ὄνομα Αἰανή διετηρήθη τοῦλάχιστον μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νέον ὄνομα τοῦ χωρίου Κάλλιανης ἐμφανίζεται μόλις τὸν 17ον αἰῶνα, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι κατὰ τὸ μακρόν τοῦτο διάστημα ἐξηφανίσθη τὸ ἀρχαῖον ὄνομα ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου. Πότε ἀκριβῶς ἔγινεν ἡ μεταβολὴ αὕτη, μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τίποτε δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν.

Ἀντιθέτως ἡ εἰκὼν, τὴν ὅποιαν μᾶς δίδει διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας καὶ συγχρόνου Αἰανῆς (τῆς Κάλλιανης) λόγῳ τῆς ἀφθονίας τῶν πηγῶν εἶναι λιαν ἐμπεριστατωμένη καὶ ἀρκούντως τεκμηριωμένη.

Εἰς παρεμφερῆ ὁμῶς καὶ ἐπουσιώδη θέματα ὁ σ. ἀβασανίστως δέχεται τὰς ἀπόψεις παλαιότερων μελετητῶν, ἀκόμη καὶ ὅταν αὐταὶ ἔχουν ἀπὸ μακροῦ χρόνου καταδικασθῇ ἢ

1. AE 1933, σ. 38-51, βλ. καὶ τοῦ ἰδίου, Wo lag die Kaisäreria des Procopius, Actes du IV Congrès intern. ét. byzant., Σόφια 1935, 407 κ.έ.

είναι πολύ άμφιλεγόμενα. Έτσι π.χ., έπειδή ό Καλλιπολίτης¹ βασίμως πιστεύει άρχαία πόλεις, έντοπισθείσα εις την Κοζάνην, πρέπει να ήτο ή άρχαία πρωτεύουσα τών Έλιμειών Έλίμεια, άσυζητητή δέχεται την γνώμην του και μάλιστα παραθέτει και μίαν φανταστικήν περιγραφήν της έκτάσεως και τών τειχών της, γενομένην υπό του Χρήστου Μανώλη. Έν τούτοις ή άρχαία παράδοσις, δύο δηλ. χωρία του Λιβίου (XLII, 53,3 και XLIII, 21,5), δέν ευνοεί την θέσιν ταύτην². Η Φανούλα Παπάζογλου μάλιστα εις τό γνωστόν έργον της *Les cités macédoniennes à l'époque romaine*, Σκόπια 1957, 177 κ.έ. (σερβιστί) και εις ένα άρθρον της *Les koina régionaux de la haute Macédoine*, Ζίβα-Αντίκα, Σκόπια 1959, 169 κ.έ., όχι μόνον άρνεϊται την ύπαρξιν πόλεως όμωνύμου με την έπαρχίαν Έλίμειαν—πράγμα άπίθανον—άλλά και βάσει μιās έπιγραφής από την Κοζάνην, ή όποία έδημοσιεύθη τό πρώτον υπό του Χ. Μακαρόνα³ και συνεπληρώθη υπό της ίδιας⁴ άργότερον, άναγνωρίζει εις την θέσιν της σημερινής Κοζάνης πόλιν, της όποίας τά άρχικά γράμματα ήσαν ΜΑΛΕΙ... (τό έθνικόν Μ α λ ε ι α τ ω ν). Άρα μόνον ή Έλίμεια δέν είναι δυνατόν να άναζητηθί εκεί.

Όμοίως μεταξύ τών όλίγων γνωστών πόλεων της Έλιμειώτιδος ό σ. περιλαμβάνει (σ. 45) και την Έράτοραν. Έν τούτοις ούδεμία ένδειξις ύπάρχει ότι ύφίστατο πόλις με τό όνομα τοϋτο και μάλιστα εις την Έλιμειώτιν. Η μόνη μαρτυρία περί της Έρατόρας είναι του Στράβωνος⁵, όστις άναφέρει αύτην μεταξύ τών ήπειρωτικών και μακεδονικών περιοχών και έθνών. Άρα αύτη πρέπει να ήτο περιοχή όχι πόλις.

Τά μειονεκτήματα όμως ταϋτα δέν μειώνουν την άξίαν του έργου, τό όποϊον συνεταιρή με έπιμέλειαν και προσοχήν. Εύχης δέ έργον θά ήτο να εύρη μιμητάς και να άποτελέση την άρετερίαν περαιτέρω μελέτης της περιοχής και άλλων πόλεων και κωμών της Μακεδονίας.

Δ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

Ю. В. Звангелопулос, Лексические Особенности новогреческого языка В Западной Македонии. Материал для диалектного словаря [Λεξιλογικές ιδιομορφίες της νεοελληνικής γλώσσας στη Δυτική Μακεδονία. Ύλικό γιά διαλεκτολογικό λεξικό], Τασκένδη ('Ακαδημία Έπιστημών της Σοβιετικής Δημοκρατίας του Ούζμπεκιστάν) 1974, σελ. 280.

Πρόκειται γιά την πρώτη γνωστή μας συλλογή νεοελληνικού διαλεκτολογικού ύλικού πού εκδίδεται στη Σοβιετική Ένωση. Ό συλλογέας έχει συγκεντρώσει τό ύλικό του από προφορικές πηγές, δηλαδή Έλληνες προχωρημένης ηλικίας πού κατάγονται από τη Δυτική Μακεδονία και ζούν σήμερα στη Σοβιετική Δημοκρατία του Ούζμπεκιστάν. Τό ύλικό προορίζεται κατά τόν συλλογέα γιά γλωσσολογική, λαογραφική και ιστορική χρήση.

Η έκδοση άποτελείται από τό εισαγωγικό (σ. 3-27) και τό κύριο (σ. 28-263) μέρος και κλείνει με συμπληρωματικό ύλικό (σ. 264-278). Στο εισαγωγικό μέρος ό συγγραφέας άνα-

1. Β. Καλλιπολίτου, Νεκρόπολις κλασσικών χρόνων έν Κοζάνη, ΑΕ 1948/49, 85.

2. Βλ. και Δ. Κανατούλη, Πού έκείτο ή άρχαία πόλις Έλίμεια, «Μακεδονικά», τ. 2 (1941-52), σ. 180, 183, 4.

3. Χ. Μακαρόνα, Έκ της Έλιμείας και της Έορδαίας, ΑΕ 1936, 9, άρ. 17.

4. F. Παπαζογλου, *Les cités*, έ.ά., 178.

5. Στράβ. VII, 326:... *Πρός δέ τούτοις Ανγκησταί τε και ή Δευρίοπος και ή Τρίπολις Πελαγονία και Έορδαία και Έλίμεια και Έράτορα*.